

ZŠ SNW KUNŽAK

PROGRAM
PROTI
ŠIKANOVÁNÍ

1. Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu. Je nutné předcházet všem náznakům násilí a šikanování.

2. Odpovědnost za plnění programu

Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby je v kompetenci ŠMP, který podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědná ředitelka školy.

3. Charakteristika šikanování

a) Popis šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Škola má povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Šikana je každé chování, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- jeho záměrem je oběti ohrožit, ponížit či zastrašit
- oběť se mu neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikana není:

- jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

b) Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Příklady přímých znaků šikany:

- soustavné posměšné poznámky, nadávky, hrubé žerty, hanlivá přezdívka na adresu určitého žáka, pokud to tento žák těžko snáší a trpí tím
- jednostranné vyžadování věcných či peněžních darů
- jeden žák vystupuje vůči druhému v roli „sluhy“ či „otroka“
- často opakované pošťuchování, strkání, údery, poškozování věcí, které žák neoplácí
- na žáka je vyvíjen nátlak k vykonávání nemorálních až trestných činů

Příklady nepřímých znaků šikany:

- (potenciálně šikanovaný) žák se o přestávkách zdržuje stranou od ostatních, nemá kamarády
- přestávky tráví v bezpečné blízkosti učitelů nebo mimo třídu. Vymýšlí si záminky, aby nemusel být ve třídě
- jeho prospěch se nevysvětlitelně zhoršuje, nesoustředí se na učení
- má často poškozené nebo rozházené věci, často se mu „záhadně“ ztrácí, ve třídě, v šatně...
- při týmových sportech bývá volen mezi posledními
- působí smutně, stísněně, často chybí z nejasných důvodů, nevolnost, bolení hlavy...
- má-li promluvit před třídou, je nejistý a ustrašený

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.

- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

c) Stadia šikanování

1. Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

3. Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

(zpracováno podle knihy Kolář, M. Bolest šikanování. Praha, Portál 2005)

4. Odpovědnost školy

Škola má jednoznačnou odpovědnost za žáky v době vyučování a na akcích pořádaných školou, je povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů).

Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných

činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona).

Vymezení odpovědnosti:

Ředitelka školy:

- zajistí vzdělávání pracovníků v oblasti šikanování a sociálně patologických jevů obecně
- zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování
- zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti násilného chování a sociálně patologických jevů obecně
- zajistí, aby ve školním řádu byla jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení

Zástupce ředitelky školy:

- zajistí v souladu s pracovním řádem pedagogických pracovníků dohled nad žáky v době vyučování i při školních akcích
- spolupracuje se ŠMP a TU při řešení krizových situací

ŠMP:

- vypracuje plán proti šikanování
- spolupracuje s TU a vedením školy při řešení krizových situací
- spolupracuje s okresním metodikem, Policií ČR, orgány sociálně právní ochrany dítěte
- podílí se na prevenci sociálně patologických jevů

Třídní učitelé:

- na začátku školního roku informují žáky i rodiče, na koho se obrátit při problémech - TU, ŠMP, výchovný poradce, vedení školy, linka důvěry (např. Linka bezpečí 800 155 555 nebo 116 111 – bezplatně z celé ČR), pracovníci v PPP, orgány sociálně právní ochrany dítěte apod.
- řeší okamžitě projevy sociálně patologického chování (ve spolupráci s výchovným poradcem a ŠMP)
- v průběhu školního roku na třídnických hodinách diskutují se žáky o slušném chování i pozitivních mezilidských vztazích

Všichni pedagogičtí pracovníci:

- rozvíjejí pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka
- vedou žáky k osvojení norem slušného chování
- řeší okamžitě projevy sociálně patologického chování (ve spolupráci s výchovným poradcem, ŠMP a TU)
- jednájí se žáky jako s partnery
- udržují ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy
- v kritických situacích dají jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat
- nesmí být lhostejní k projevům agresivity

5. Práva a povinnosti žáků

Práva a povinnosti žáků vychází z platného znění Školního řádu.

a) Žáci mají právo:

- na ochranu své osobnosti a svého zdraví ve školním prostředí
- na zajištění bezpečnosti ve škole i mimoškolních akcích pořádaných školou
- obrátit se na pedagogické pracovníky s žádostí o radu, pomoc při řešení osobních i studijních problémů

b) Žáci jsou povinni:

- dodržovat zásady slušného chování
- respektovat osobnost druhého člověka a jeho odlišnosti
- řídit se Školním řádem, Řádem DM, provozními řády aj.
- dodržovat pokyny pracovníků školy

c) Žáci mají zakázáno:

- V budově školy a na akcích pořádaných školou mají žáci zakázáno používat mobilní telefony a jiná telekomunikační zařízení tohoto charakteru, mají je vypnuté s výjimkou přestávek k nutné komunikaci se zákonnými zástupci (hovor, sms), a to na základě souhlasu učitele.
- Žákům je zakázáno používat audio přehrávače a další reprodukční zařízení v době výuky nebo akcí organizovaných školou. Není dovoleno připojovat svá multimediální zařízení ke školním zařízením.
- Žákům je zakázáno používat internet ve škole k vyhledávání a šíření stránek s tematikou nebo propagací pornografie, alkoholismu, toxikomanie a dalších sociálně patologických jevů.
- **Zvláště je žákům zakázáno fotografovat, pořizovat audio a video záznamy v době vyučování, v době přestávek i v době akcí pořádaných školou bez souhlasu pedagogického pracovníka. Nedodržení zákazu bude považováno za hrubé porušení řádu školy.**

6. Krizový plán

V případě, že k šikanování ve škole dojde, ŠMP rozpracuje dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, kdy škola zvládne situaci řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.
2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

S krizovým plánem jsou vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci a jejich zákonní zástupci.

1) Postup vyšetřování v případě, že jde o počáteční stádia šikanování – škola vyřeší situaci vlastními silami

a) Pedagogický pracovník, který má podezření na šikánování, bude postupovat podle následujících pravidel:

1. Konfrontuje svá pozorování s dalšími kolegy.
2. Co nejdříve oznámí své podezření vedení školy, výchovnému poradci, ŠMP a konzultuje další postup.
3. V soukromí vyslechne spolu s ŠMP více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontuje svědky mezi sebou.

Zaměří se hlavně na následující otázky:

- Kdo je obětí, popřípadě kolik obětí je?
 - Kdo je agresorem, kolik agresorů je? Kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikánování a kdo je obětí i agresorem?
 - Co, kdy, kde, a jak dělali agresori obětem?
 - K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - Jak dlouho šikana trvá?
4. Ve spolupráci se ŠMP se spojí s rodiči případné oběti, konzultuje s nimi výskyt nepřímých znaků šikany. Požádá je o pomoc a spolupráci.
 5. Vyslechne spolu se ŠMP oběť – citlivě, diskrétně, zaručí bezpečí a důvěrnost informací. Upozorní, že nebude problém řešit před celou třídou!
 6. Zajistí ochranu oběti šikany.
 7. Vyslechne se ŠMP agresory, případně konfrontuje agresory mezi sebou. Snaží se najít nejslabší článek, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.
 8. Požádá vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, TU, ŠMP), která na základě shromážděných informací posoudí, zde se jedná o šikany a jaký je stupeň její závažnosti, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ či recidivu.
 9. Seznámí rodiče agresora (pokud je nezletilý) se situací, sdělí jim navrhovaná opatření a požádá je o spolupráci. Pokud odmítají, zváží oznámení na Policii ČR a orgánům sociálně právní ochrany dítěte. Pokud je agresor zletilý, jedná se pouze s ním.
 10. Seznámí rodiče oběti (pokud jde o nezletilého žáka) se situací, domluví se na opatřeních k nápravě vzniklé situace.
 11. Vysvětlí nebezpečí a důsledky šikany ve třídě, oznámí potrestání viníků. Třídou nadále pozorně sleduje a konzultuje postup se ŠMP.

b) V případě, že šikánování oznámí rodiče, pracuje TU nebo ŠMP obdobně podle výše uvedených pravidel.

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikánování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědná ředitelka školy. Při nápravě šikánování je potřebná spolupráce vedení školy, ŠMP, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora (je-li nezletilý). Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

2. Postup vyšetřování v případě, že jde o projev pokročilé a nestandardní šikany – škola požádá o pomoc odborníky zvenku

Dojde-li k závažnějšímu případu šikánování nebo při podezření, že šikánování naplnilo

skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitelka školy oznámí tuto skutečnost Policii ČR. Dále ředitelka školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitelka školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

1. v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
2. v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
3. v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence,
4. případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

7. Výchovná opatření

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Výchovná opatření vychází z platného znění Školního řádu.

Pro potrestání agresorů budou užita následující výchovná opatření (podle závažnosti provinění):

- Napomenutí a důtka třídního učitele
- Důtka ředitelky školy
- Snížení známky z chování

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitelka školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitelka školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina). Další práce se třídou je v kompetenci TU, ŠMP nebo výchovného poradce.

8. Obecná ustanovení

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j.

24 246/2008-6 a je součástí školního Minimálního preventivního programu.
Je vypracován v souladu s platným zněním Školního řádu.

11.9.2018

Vypracovala: Mgr. Hana Chrstošová, ŠMP

Za realizaci zodpovídá: Mgr. Eva Krafková, ředitelka školy